

Küçümsemelerine dayanamadım

"Video sanatçısı" Refik Anadol, özür dilemek zorunda kaldığı "anteni" mesajı, sergisine gelen kalabalıkların küçümsemesine öfkelendiği için atığını söyledi. "Yaptığının sanat olmadığını söyleyenler var diye sanatı bırakmayacağını" da ekledi

ZEYNEP MİRAC
miraczeynep@gmail.com

Refik Anadol'un Pilevneli Galerisi'de açılan "Makine Hatıraları: Uzun" sergisine uzun zamandır en çok konuşulan sergi. Kapısında kuynuklar bitmiyor, sosyal medya sergide çekilen selfie'lerle dolu. Ancak sergi, daha başlamadan birtakım tartışmalarla beraberinde getirdi. Önce İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin verdiği destek tartışıldı. Arkasından gelen tartışma bunu gölgede bırakacak kadar büyüdü.

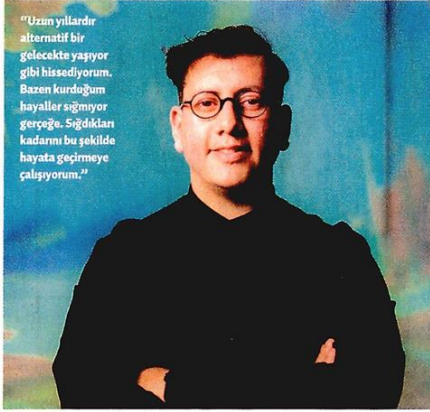
Serginin açılmasından bir süre sonra Refik Anadol, Instagram'a anten fotoğrafıyla birlikte bir hikâye koydu: "Sevgili dostlar, yine aynı elitist sanat akademisyenleri maalesef sergimizin başarısını hazmedemiyorlarmış. (...) Sanat halka inince hep böyle yaparlar. Onlara buradan 70 metrelilik DNS anteni hediye olsun".

İki gün sonra özür geldi

Kıyamet koptu. "Acaba hack'ledi mi?" diye sorduracak kadar absürttü bu mesaj. Uluslararası düzeyde konuşulan olan bir sanatçı eleştirilere böyle cevap verecek değildi! Ya! Ama gerçekti işte, kontrolü kaybetmişti belli ki. İki gün sonra da özür diletti: "Görüyorum ki anten şakam farklı yerlere çekilmiş. Derdim pek tabii ki eleştirilerde değil. Derdim, sanatım kimin nasıl deneyimleyeceğine dair hakım kesen ve karar veren üslupla. (...) Üslubumdan rahatsız olanlar olmuş, onlardan da ayrıca özür dilerim. Niyetim kimseyi kırmak değildi".

Bu özür, suların durulmasını yetmedi. Sergiden daha fazla bu mesajın üslubu üzerine yazılıp çizildi.

Merak ettim, Refik Anadol eleştiriyi bu kadar tahammülsüz mü gerçekten? Ne oldu da işler bu hale geldi? Los Angeles'taki

"Uzun yıllardır alternatif bir gelecekte yaşıyor gibi hissediyorum. Bazen kurduğum hayaller sığmıyor gerçekçe. Sığıldıkları kadarmı bu şekilde hayata geçirmeye çalışıyorum."

Benim eleştiriyelim derdim yok. Beni rahatsız eden, insanlarla dalga geçilmesi. Yapılan saygısızlığın karşındayım

stüdyosundan zoom bağlantısıyla konuştuk.

Ne oldu da kontrolünüzü kaybettiniz?

Sergiyi görmek için strada bekleyenlerin fotoğraflarını çekip "Tüp sırası gibi" demelerine, küçümsemelerine dayanamadım. Benim sorumluluğum olmalı orada. O üsluba bir cevabım olmalı. Bu küçümsemeyi görmezden gelmek büyük bir utanç kaynağı. Ama öyle bir algi oluşturuldu ki, sanki ben hakkımda yazılanlar çekemediğim iş yazmışım. Hayır, hiçbir yazıya ya da eleştiriyeye

Refik Anadol'un Pilevneli Dolapdere'deki sergisi büyük ilgi görüyor.

Refik Anadol kimdir?

Blade Runner'la başladı, Bill Gates'le devam etti

Refik Anadol 1985 doğumlu. Yaptığı işi "Verileri bir pigment olarak kullanıyorum ve yapay zekâ destekli bir düşünme biçimiyle boyuyorum" cümlesiyle anlatıyor; "Mimarî alanları tıval olarak kullanarak binaların hayal kurması ve halüsinasyon görmesi için makinelerle iş birliği yapıyorum".

Hayatının aksisi henüz sekiz yaşındayken bir filmle değişti. 1982'de çekilen ve 2019'un Los Angeles'ında geçen "Blade Runner", ona büyük bir hayal dünyasının kapısını açtı. Önce Bilgi Üniversitesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü'nde okudu, ardından Los Angeles'a, UCLA'daki Tasarım Medya Sanatları bölümüne gitti.

En büyük hayali, Frank Gehry'nin tasarladığı Walt Disney

Konser Salonu'na bir rüya gördürmekti. Oturdu, Gehry'e bir mail yazdı. Cevap gelmedi. Ertesi yıl, Microsoft Research onu fikirlerin çarpıştığı bir yarışmaya davet etti. Salondaki dinleyiciler arasında Bill Gates oturuyordu. Anadol anlatı: Walt Disney Konser Salonu, içindeki bir konseri duyuyor ve hayal görmeye başlıyordu. Ona göre "Bir bina hayal edebiliyorsa bu bina ederdi". Ve kazandı yarışmayı. Ertesi gün, Frank Gehry'den mesaj geldi. Kapılar ardına kadar açılmıştı. LA Filarmoni'nin arşivi, Refik Anadol'un çalışmasıyla binanın cephesine yansdı.

2014 yılında kendi stüdyosunu kurdu, büyük ölçekli işleri art arda geldi. San Francisco'da twitter paylaşımlarını bir araya getirdiği

"Sanal Tasvirler"i yaptı. Marmara Deniz'i'nin yüksek frekanslı radar koleksiyonlarını kullanarak deniz yüzeyi verilerini topladı, ortaya "İstanbul Boğazı" çıktı. 2017'de Jorge Luis Borges'in "Babil Kütüphanesi" adlı öyküsünden aldığı ilhamla bir "Arşiv Rüyası" yaratmaya koyuldu. "Makine Halüsinasyonu" ise New York'un 100 milyon fotoğrafının işlendiği, kullanılan algoritmayı yeni görüntüleri tahmin eden, böylece şehrin geçmişini geleceğini bir araya getiren bir projeydi. Amcasına Alzheimer teşhisi konduğunda anıların kaybolmak yerine eridiğini düşünmeye başladı ve buradan hareketle California Üniversitesi'ndeki Neuroscape Laboratuvarı'ndan gelen EEG verileriyle "Eriyen Anılar" adını verdiği işi gerçekleştirdi.

jiye kendini yakın hissedendenler, özellikle de genç arkadaşlar... O ikinci grup için amacım, derinliği yüzeye getirebilmek. Bu nedenle beş yıldır kullandığım her yapay zekâ algoritmasını, her veriyi paylaşıyorum.

Bir yandan da yaptığının işin sanat olup olmadığını tartışıyor. Bu da sizi öfkelandiriyor mu?

Hayır. Video sanatı konusunda bu tartışma hep var, ne benimle çıktı ne de benimle bitecek. Benim eleştiriyelim derdim yok. Beni rahatsız eden, insanlarla dalga geçilmesi. Yapılan saygısızlığın karşındayım. Ayrıca yaptığının sanat olmadığını söyleyen birkaç kişi var diye sanat yapmayı bırakacak da değilim. Dünyanın farklı yerlerinde iş yapıyorum, farklı üslupla sayısız makale okuyorum.

Kötü niyetle yazılan bir yazıyı anlayabiliyorum. Mesela Ali Hoca'nın (Artun) yazdığı yazıya saygı duydum, harika yazmış. Referanslarını vermiş. Okurken öğrendim, büyüdüm.

Daha önceki sergilerinizde de bu eleştiri bir tartışma olmuştu. Sanırım İBB desteği ile başlayan bir gerilim bu. Kamunun galeriyeye desteği sorgulandı.

Ben bu konuda bir şey söyleyemem. Daha önce Stockholm Belediyesi'nden de destek aldım, New York Belediyesi'nden de. Büyük ölçekli işler, yenilikçi işler her zaman destek görür. Doğduğum, büyüdüğüm kültürü büyütme, geliştirmek, yenilik getirmek istiyorum. İstanbul neden bu alanda yapılan işlerin uğrak noktası olmasın? Neden yeniliği temsil etmesin? Toplumların yeniliklere karşı reaksiyonu çok şey ifade ediyor bence ve burada yaşananlar beni gerçekten çok kırıyor. Bu kadar büyük potansiyeli göremek bana üzüntü veriyor. Mesela haftaya sergide kullanılan algoritmaların anlatan ücretsiz bir atölye yapacağım. Hiçbir yerde haber olmadı. Beni üzüyor bunlar.

Sanat insanlık için

Söyleşilerinizde hep şu vurgu var: "Herkes için sanat ihtimali". Malum mesajınızda elitist akademisyenler diye bir ifadeniz vardı. Kim elit kim değil çatışması Türkiye için çok gerilimli bir alan. Sizin "herkes için sanat"tan muradınız ne?

Ben ABD'de yaşıyorum ve sürekli Türkiye gündemiyle yaşamam mümkün değil. Elitist kelimesinin Boğaziçi Üniversitesi'nde yaşananlara ilgisini öngöremedim. Bu benim hatam mı bilemem ama öngöremedim. Sanat kimin için olmalı? Bizim için! Bizden kastım insanlık. İlk günden bu yana arayışında olduğum şey bu: Sanat her yaş, her kültür, herkes için olabilir mi? Matematik dili gibi evrensel bir dil bulabilir miyim? Bu yüzden 14 dil konuşabilen, 10 ulusu temsil eden bir ekip kurdum. Uzun yıllardır alternatif bir gelecekte yaşıyor gibi hissediyorum kendimi. Bazen kurduğum hayaller sığmıyor gerçekçe. Sığıldıkları kadarmı bu şekilde hayata geçirmeye çalışıyorum. Niyetimin sadece havada asılı kalan pikseller olduğunun düşünmeleri, asil niyeti görememeleri de üzüyor beni. •

Cem Say

twitter: @say_cem

3 soruda Boğaziçi Üniversitesi

1 Boğaziçi nedir? Türkiye'nin en iyi üniversitelerindedir. Öğrencileri iyidir, çünkü Boğaziçi'nde öğrenci olma hakkını çok kolayca bir sınavın sonucunda, emekle, "bileklerinin hakkıyla" kazanırlar. Hocaları iyidir, çünkü rektörün kayırbiraderi olmak gibi şeyler burada avantaj sayılmaz. Doktora derecesi almak hoca olmayı garantilemez! Geçilmesi gereken akademik çita birçok üniversitedekinden daha yüksek, aranan deneyim daha fazladır. Boğaziçi'ne torpille girilmez, çünkü kararlar bir kişinin iki dudağının arasında değil, yıllardır yerleşmiş kurallara göre demokratik şekilde oluşan kurullardan çıkar.

2 Rektör atamasına itiraz neden?

Anayasa'da üniversitelerin "bilimsel özerkliğe sahip" olduğu yazıyor. Kanun da rektörün "bilimsel araştırma faaliyetlerinin planlama yürütülmesinde birinci derece yetkili" olduğunu söylüyor. Bir kurumun başına, "özerk" olduğu konuda bunca yetkiye sahip bir pozisyona kimin atanacağı hakkında o kurumdan hiç kimsenin tek satır fikri sorulmadık, adayların kim olduğu gibi tutulurak, kimsenin ruhu duymadan bir gece yarısı atama yapılırsa o kurumu özerk olduğu söyleyebilir mi? Demek ki Anayasa, özerk kurumların yöneticilerini kendilerinin belirlemesini gerektiriyor. (Mesela Yargıtay başkanını kendi üyeleri seçiyor, kimse de "maaslarını devlet veriyor, başkanların devletten ataması gerekir!" filan demiyor).

Dahası, Anayasa rektörlerin cumhurbaşkanıca "kanunun belirlediği usul ve esaslara göre" seçilip atanacağını söylüyor. 2016 yılına dek kanunda gerçekten böyle (o üniversitenin hocalarının oylama yapmasını vs. kurala bağlayarak yukarıda anlattığım özerklik şartını gözeterek) usul ve esaslar vardı, cumhurbaşkanı da onlara göre işleri yapıyordu. Darbe girişiminden sonra kanunun o kısmı silindi, yerine de bir şey yazılmadı. Yani o tarihten sonraki atamalar Anayasa'ya bu açıdan aykırı.

3 Boğaziçi Üniversitesi'ne iki yeni fakülte kurulmasına itiraz neden?

1 Ocak gece yarısı duyulan rektör ataması üniversitenin özerk olması şartına ne kadar aykırıysa 6 Şubat gece yarısı duyulan Hukuk ve İletişim Fakülteleri kurulması da o kadar aykırı da ondan! Özerk bir kurum, bünyesinde iki yeni birim kurulduğuna sabah kalktığımda Resmî Gazete'den öğrenmez. (Bir gün kahvaltı masasına

oturdüğünüzda ailenize hiç tanımadığımız birkaç kişinin belediye başkanının kararına eklendiğini, birinin de "alle reisi" atandığını öğrendiğinizi hayal edin.)

Bir üniversitede yeni bir birim kurulması çok karmaşık bir iş. Barınan okula ki tane yeni fakülte kurulmasını, mevcut bir fakülte yeni bir bölüm kurulmasını kurulumu garantiye alması üniversite çapında (başka fakültelerin kurullarına da görüş sorularak) yıllarca konuşulup tartışılmıyorsa biliyoruz. Bu iş doğal akışında, mevcut anayasa, kanun ve yönetmeliklerimize uygun bir şekilde yapılsaydı önce şu sorulara cevap aranarak başlanırdı: Yeni bir fakülte gerek var mı? Yapısı, programları nasıl olacak? Boğaziçi'nde (birçok üniversiteden farklı olarak) öğrenciler kendi bölümlerinin dışından birçok bölümden ders alırlar; mevcut bölümlerimiz bu yeni fakültelerin öğrencilerine hangi derslere verecek ve bu ek yükü nasıl kaldıracak? Boğaziçi'nde kurulusundan beri tüm düzeylerde eğitim dili İngilizce, hukuk fakültesinin dil işi ne olacak? Bu birimlerin binaları nerede? Kemal Gözler Hoca'nın saptadığı gibi, Türkiye'de zaten 82, İstanbul'da da 29 tane hukuk fakültesi ve seksen bin aşkın hukuk öğrencisi var; bu sayılar ihtiyacı çok çok üstünde, iletişim mezunlarının da kapsılırlar iş bulduğuna filan yok; bu iki fakülteye ne gerek var?

Anayasa'ya göre yetkisi yok

Devletimizin üniversitemize verecek parası varsa böyle birimler kurup "doldurmak" yerine mesela 870 öğrencisi olan bizim bölüme 2021 yılının tamamı için ayrılan 6 bin TL'lik bakım-onarım ve 2 bin 800 TL'lik kırtasiye ve teminlik maddesi bütçelerinin biraz artırsa daha iyi olmaz mı? Acaba bu iki fakültenin böyle ayrıntılar değil, "kadro" konularını düşünülerek kurulmaları iddia edenler haklı olabilir mi?

Her neyse, yasal açıdan bakıldığında bu karar da sorulmuş. Sadece üniversite özerkliğine aykırı olması bakımından da değil üstelik. Hukukçuların dediğinden anladığımız tek cümleyle özetleyeyim: Yeni ve çok entansiyonlu anayasal sistemimize göre bile cumhurbaşkanının fakülte kurma yetkisi yok, çünkü Anayasa bu konuyu kanunla düzenlenmesi gerektiğini söylüyor. Bu nedenle Danıştay'da davalar açıldı.

Siyasal sadakate değil, mesleki liyakate dayalı akademik kadrolara sahip üniversiteler, bir ülkenin zenginliğidir. Onları yıkmak değil, yükseltmek akıllıca olur. •